

Competències del professorat a Europa (3). Anàlisi comparativa de les competències del professorat europeu

Competencias del profesorado en Europa (3). Análisis comparativo de las competencias del profesorado europeo

The competences of professional educators in Europe (3). A comparative analysis of European teachers' competences

M^a Isabel Gayà Martínez, mgaya@cepmanacor.es

M^a Antonia Guardiola Ribot, maguardiola@cepmanacor.es

Joan Rosselló Rigo, jrossello@cepmanacor.es

Assessors de formació del CEP Manacor.

Resum

L'article pretén donar a conèixer els resultats de la investigació sobre el nivell de competències que el professorat considera que posseeix i el nivell en què creu que necessita ser format. Aquest treball s'ha dut a terme mitjançant la col·laboració d'universitats i centres de professors dels diferents països d'Europa que participen en el projecte multilateral europeu COPE que lidera el CEP de Manacor.

Sobre la base dels resultats obtinguts mitjançant un qüestionari comú en tots els centres participants, es van detectar certes similituds i diferències notables entre diferents països, que, atesa la seva importància, són d'interès per a la formació del professorat en aquest món educatiu, on la millora contínua de les competències docents té un paper fonamental.

Aquest article és la tercera part d'una trilogia publicada en aquesta revista, i representa un punt de partida per dissenyar una àmplia recerca sobre les competències adquirides en l'actualitat pel professorat

a Europa i les que aquest mateix col·lectiu estimaria convenient posseir per desenvolupar la seva tasca eficaçment.

Paraules clau

Competències bàsiques, competències docents, competències sentides i desitjades, formació permanent del professorat, investigació sobre competències, Unió Europea.

Resumen

El artículo pretende dar a conocer los resultados de la investigación sobre las competencias que el profesorado estima que posee y en las que cree que necesita ser formado. Se trata de un trabajo llevado a cabo mediante la colaboración de Universidades y Centros de profesores de diferentes países de Europa dentro del proyecto multilateral europeo COPE.

En base a los resultados obtenidos mediante un cuestionario común en todos los centros participantes, se

detectaron ciertas similitudes y diferencias notables entre diferentes países y que, dada su importancia, deberían ser conocidas en el sector de formación del profesorado en este mundo educativo en el que la mejora continua de las competencias docentes juegan un papel fundamental.

Este artículo es la tercera parte de una trilogía de artículos publicados en esta revista, y supone el punto de partida para diseñar un amplio estudio de investigación sobre las competencias que actualmente posee el profesorado en Europa y las que este mismo colectivo estimaría conveniente poseer para desarrollar su tarea con eficacia.

Palabras clave

Competencias básicas, competencias docentes, competencias sentidas y deseadas, formación permanente del profesorado, investigación sobre competencias, Unión Europea.

Abstract

This article presents the results of a study on current and desired competences. The study was carried out

through the collaboration of universities and teachers from different European countries within the framework of the European multilateral COPE project.

The study was based on the results obtained from a common questionnaire given at all participating universities and in-service teacher training centres in order to detect similarities and differences among a number of countries. The results in the field of teacher training within the world of education have been considered worth sharing, because of the importance of improving teacher competences today.

This article is the third part of a trilogy of articles published in this journal and the starting point for designing a comprehensive research study on the competences of teachers in Europe today and those this group recommends acquiring in order to teach effectively.

Keywords

Current and desired competences, European Union, in-service teacher training, key competences, research on competences, teaching competences.

1. INTRODUCCIÓ

El Centre del Professorat de Manacor (CEP), en el marc del projecte europeu «Competències del professorat a Europa» (COPE), ha dut a terme una investigació sobre la percepció de les competències dels docents de les Illes Balears. Aquest treball s'ha realitzat en col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears, la Universitat de Twente i el Saxion Hogescholen (Holanda), el CVU Jelling (Dinamarca), la Universitat de Bergen (Noruega), la Universitat de Bucarest i el centre de professors CCD Bucuresti (Romania), la Gornoslaska Wyzsza Szkola Pedagogiczna Myslowicach i el centre de professors TCEI de Gdansk (Polònia). Per arribar a conèixer les competències reals (les que el professorat estima que posseeix) i les desitjades (en les quals creu que necessita ser format) s'ha realitzat una enquesta sobre una

mostra representativa pròxima als mil docents de les Illes Balears.

L'article pretén mostrar una anàlisi comparativa de la percepció sobre les necessitats formatives en cadascuna de les competències docents de 9 institucions educatives en 5 països europeus. Els 24 ítems qüestionats sorgeixen de la combinació de les competències docents amb les competències bàsiques descrites en l'Estratègia de Lisboa.

Sobre la base dels resultats obtinguts amb el qüestionari comú en tots els centres participants, es van detectar certes similituds i també diferències notables entre els diferents països, que, atès el gran interès per les competències i el seu paper fonamental en la nostra realitat canviant, es volen compartir amb tot l'àmbit de formació del professorat.

2. ANÀLISI COMPARATIVA DE LES COMPETÈNCIES DEL PROFESSORAT EUROPEU

L'abundància de dades obtingudes fa necessària l'anàlisi comparativa d'aquestes dades. S'ha optat per presentar primer la relació dels ítems avaluats en el qüestionari en cada competència (indicant-ne els colors en els gràfics posteriors). Seguidament s'analitzen els trets principals de cada institució, per acabar amb l'anàlisi per separat de cada un dels blocs de competències docents.

Relació dels ítems avaluats.

La **competència en comunicació en llengües estrangeres** s'indica en color vermell:

- Capaç de comunicar-se amb eficàcia en anglès amb companys i alumnes
- Capaç d'ensenyar matèries no lingüístiques en llengua estrangera
- Capaç de participar en les pràctiques reflexives i contribuir-hi en un entorn de parla de llengua estrangera
- Capaç d'accedir a informació i compartir-la en una varietat de mitjans de comunicació

La **competència digital** s'assenyala en color taronja:

- Capaç d'utilitzar recursos electrònics i digitals en la comunicació i cooperació amb els companys docents
- Capaç d'utilitzar recursos digitals amb una metodologia eficaç en la seva pràctica a l'aula
- Capaç de col·laborar i d'utilitzar mètodes de comunicació electrònics per donar suport a la discussió i la reflexió
- Capaç d'accedir a informació i d'utilitzar-la a través de mitjans de comunicació electrònics

La **competència d'aprendre a aprendre** es distingeix pel color groc:

- Capaç de promoure processos d'aprenentatge cooperatius i col·lectius

- Capaç de basar la seva pràctica docent en nova informació pertinent i en la investigació
- Capaç d'aplicar recursos per reflexionar sobre una lliçó ja aplicada, incorporant millores
- Capaç d'accedir a informació i de proporcionar-ne per donar suport a l'aprenentatge dels alumnes

La **competència social i cívica** s'assenyala en color verd:

- Capaç de participar d'una forma eficaç i constructiva en la vida social i laboral
- Capaç d'ajustar i de desenvolupar les seves pràctiques docents segons regulacions locals
- Capaç de reflexionar sobre competències socials i cíviques
- Capaç de situar i utilitzar documents socioeducatius

La **competència del sentit d'iniciativa, esperit emprenedor i creativitat** es mostra en color blau:

- Capaç de liderar i implicar els companys en projectes creatius
- Capaç d'aplicar creativament mètodes pedagògics a l'escola inclusiva
- Capaç d'utilitzar la reflexió per donar suport a la millora i el desenvolupament creatiu
- Capaç de contribuir al desenvolupament i a les millores de recursos informatius

La **competència de consciència i expressió cultural** s'indica en color morat:

- Capaç d'entendre les situacions culturals diverses i de respondre-hi apropiadament
- Capaç de proporcionar oportunitats d'ensenyament i aprenentatge en un entorn cultural divers
- Capaç de reflexionar sobre la pràctica docent des del punt de vista cultural
- Capaç d'accedir a informació eficaç i proporcionar-ne apropiadament

Cadascuna de les institucions participants en l'estudi ha trobat un ventall de necessitats específiques de cada zona que les fan úniques. A continuació, es presenta una visió comparativa dels resultats més rellevants, ja que l'anàlisi exhaustiva s'ha fet en cada institució per usar-la internament en la planificació dels seus programes de formació permanent.

Els gràfics presentats a continuació representen sucintament les necessitats formatives de cada població enquestada en referència a cadascun dels ítems de totes les competències. Són el resultat de restar la competència que els docents creuen que tenen, competència sentida com a pròpia (CS), a la que els agradaria o pensen que haurien de tenir, competència desitjada (CD).

Els diferents colors en els gràfics reflecteixen les competències bàsiques combinades amb les competències docents. Aquestes últimes, competència interpersonal, pedagògica i didàctica, reflexiva i del propi desenvolupament i de la informació, s'expressen als eixos.

Universitat de les Illes Balears

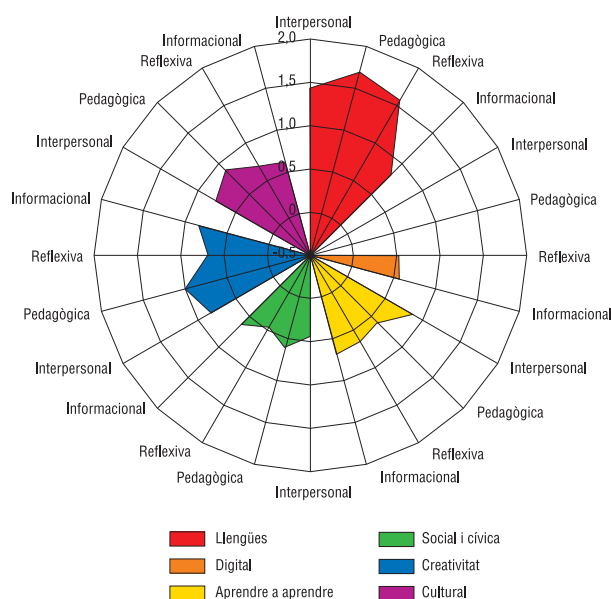


Figura 2. Diferències percebudes pel professorat i els alumnes futurs professors entre les competències pròpies i les desitjades a la Universitat de les Illes Balears.

CEP Manacor

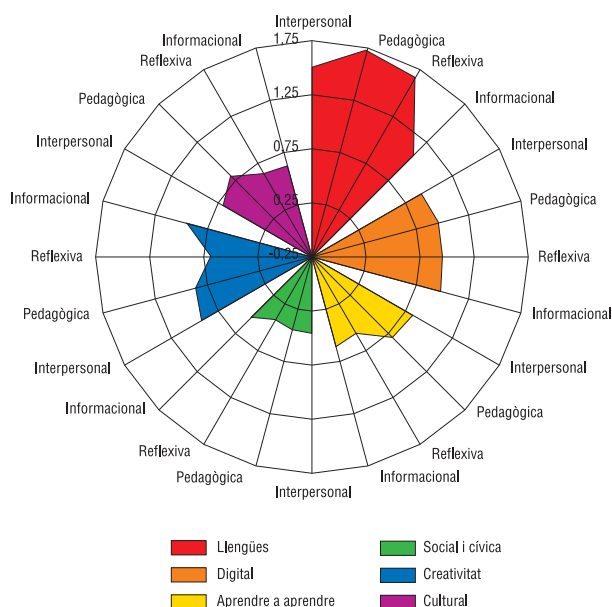


Figura 1. Diferències percebudes pel professorat entre les competències pròpies i les desitjades al Centre del Professorat de Manacor. Illes Balears (2009).

Universiteit Twente & Saxion Hogescholen

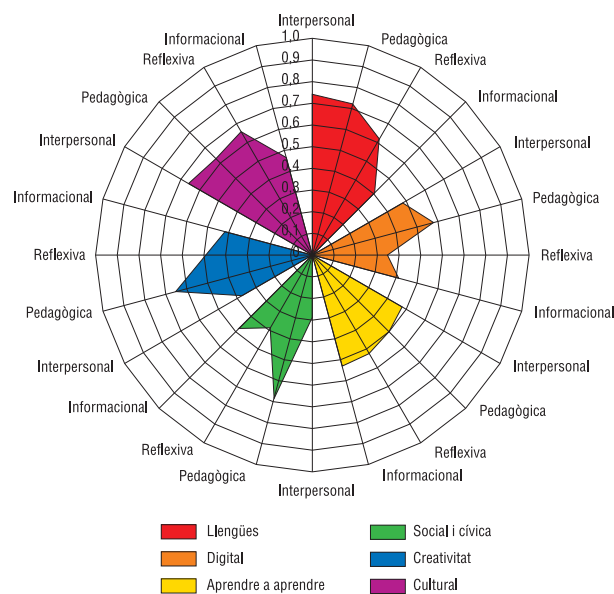


Figura 3. Diferències percebudes pel professorat i els alumnes futurs professors entre les competències pròpies i les desitjades a la Universitat de Twente i el Saxion Hogescholen. Holanda

CVU Jelling

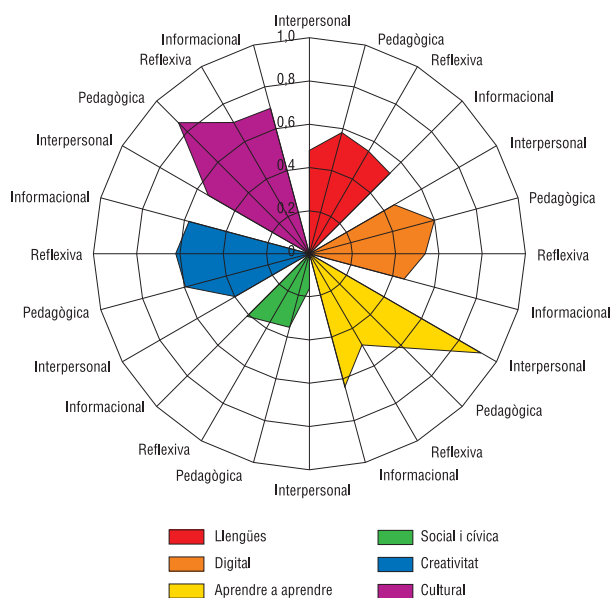


Figura 4. Diferències percebudes pel professorat entre les competències pròpies i les desitjades a la Universitat de Jelling, Dinamarca

TCEI Gdansk

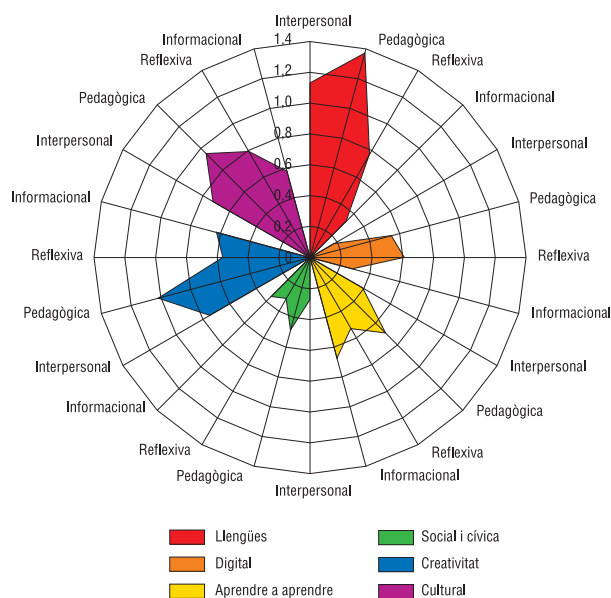


Figura 6. Diferències percebudes pel professorat entre les competències pròpies i les desitjades al Centre de Professors de Gdansk, Polònia

GWSP Myslowice

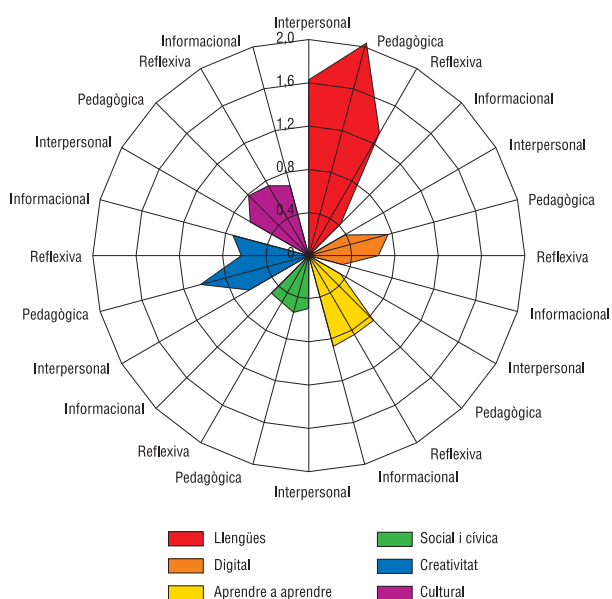


Figura 5. Diferències percebudes pel professorat i els alumnes futurs professors entre les competències pròpies i les desitjades a la Gornoslaska Wyzsza Szkola Pedagogiczna Myslowicach, Polònia

CCD Bucuresti

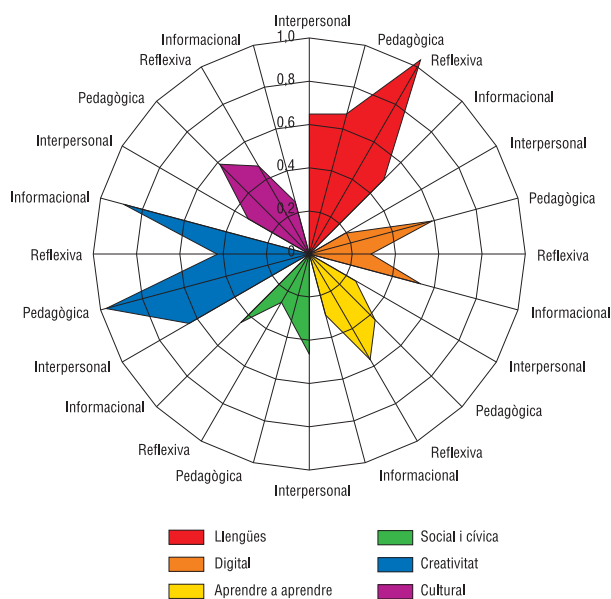


Figura 7. Diferències percebudes pel professorat i els alumnes futurs professors entre les competències pròpies i les desitjades a la Universitat de Bucarest, Romania

Universitatea din Bucuresti

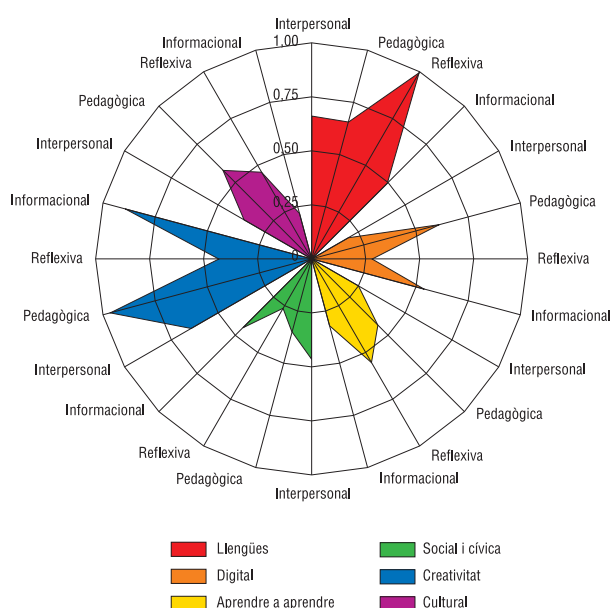


Figura 8. Diferències percebudes pel professorat entre les competències pròpies i les desitjades al Centre de Professors de Bucarest, Romania

Hogskolen I Bergen

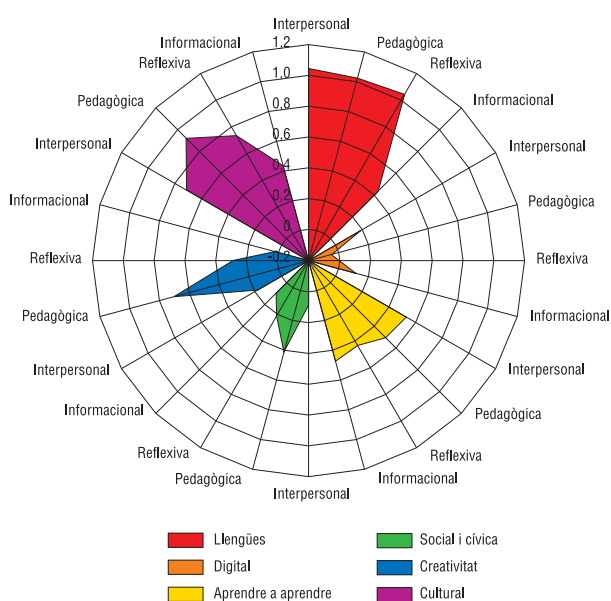
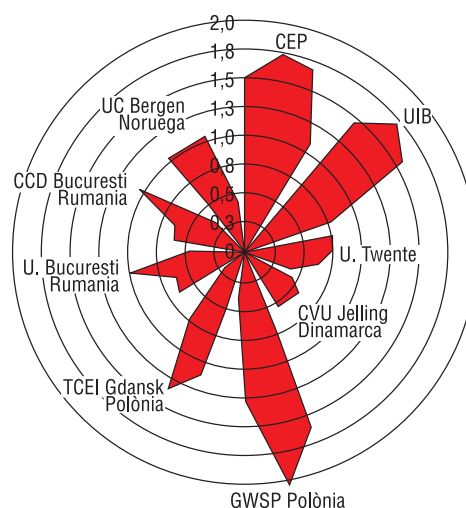


Figura 9. Diferències percebudes pel professorat entre les competències pròpies i les desitjades a la Universitat de Bergen, Noruega

És interessant comprovar com certes característiques es repeteixen amb un patró similar en els mapes de diferents institucions (per exemple, el gran espai for-

matiu en la competència de comunicació en llengües estrangeres). Apareixen encara més similituds en el cas d'institucions d'un mateix país (per exemple, entre el CEP i la UIB), la qual cosa ens porta a referir-nos a suposades relacions entre la formació inicial del professorat i les seves posteriors necessitats de formació permanent.

Comunicació en llengües estrangeres



Una anàlisi comparativa dels resultats de totes les enquestes mostra a primer cop de vista el lloc destacat de la comunicació en llengües estrangeres. Aquesta ha estat percebuda com d'alta importància i baixa en l'autovaloració del nivell de coneixement. Hi ha una clara i gran necessitat formativa quant a idiomes estrangers en tots els països. Els casos de Dinamarca i Holanda en són una excepció, amb una necessitat de formació menys accentuada, la qual cosa ens condueix a reflexionar sobre la trajectòria de més de trenta anys en què les llengües estrangeres reben un tractament important als seus sistemes educatius.

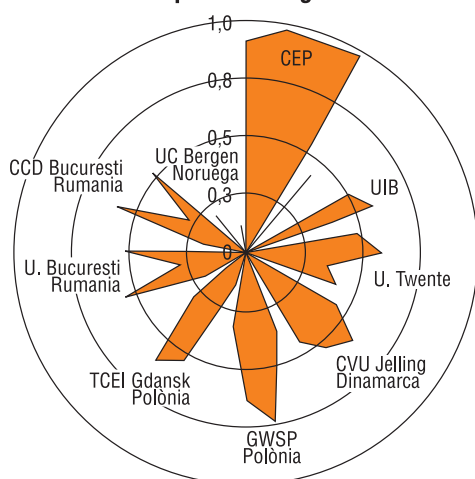
Si s'analitza amb més detall, s'observa que no sols destaca en tots els països, sinó que, a més, es repeteixen certes regularitats. Tots coincideixen que hi ha més necessitat formativa en un nivell pedagògic i de reflexió; en canvi, el nivell competencial en recerca d'informació és més elevat. Això ens fa pensar en els possibles efectes positius de la disponibilitat de la Internet per desenvolupar aquesta habilitat.

Consideram rellevant el fet que la motivació per millorar és patent. Majoritàriament les persones enquestades consideren que tenen un baix nivell comunicatiu i afirmen que tenen una necessitat molt

alta d'aprendre. Sembla que les activitats de formació de curta durada no serien suficients per superar aquest dèficit i que s'hauria de tenir en compte una planificació a llarg termini. Els plans de formació institucionals, i a llarg termini, per millorar el nivell comunicatiu en llengua estrangera apareixen com a fortament recomanables en aquest cas.

En els resultats obtinguts a les Illes Balears la competència percebuda pels professors augmenta segons el nivell educatiu, és a dir, els mestres d'educació infantil se senten menys preparats en comparació amb el professorat universitari. Des de la perspectiva de l'experiència professional aquesta competència disminueix a mesura que augmenta l'experiència. Es podria relacionar amb l'edat i dir que a major edat menor competència en llengües estrangeres, la qual cosa pot estar relacionada amb la diferent formació inicial que han rebut aquests col·lectius.

Competència digital

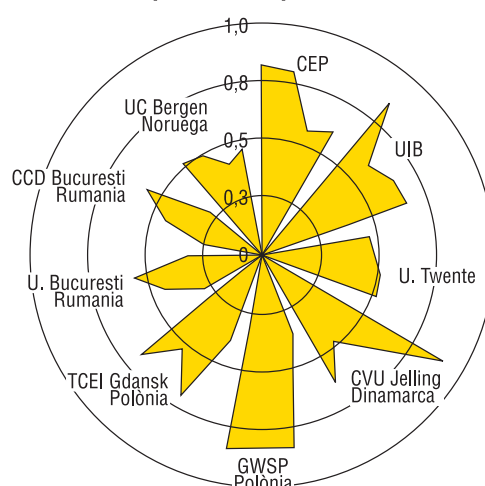


La **competència digital** no segueix una pauta tan clara com l'anterior, destaca perquè presenta necessitats extremadament variades. En la majoria d'institucions se segueix una pauta similar de necessitat formativa mitjana-baixa, amb la particularitat que a Noruega la necessitat és ínfima.

Crida l'atenció la diferència de nivell entre les dues institucions de les Illes Balears (CEP de Manacor i UIB). Això constata la incorporació d'aquesta competència als plans d'estudis de la formació inicial. En canvi, el professorat en actiu manifesta que en té una gran necessitat, per tant, la competència digital continua sent una de les prioritats en la formació permanent als centres de professorat.

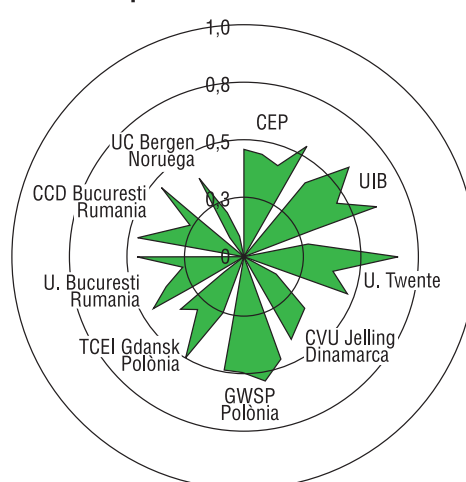
Cal dir que, malgrat que fa alguns anys que s'ofereix formació en TIC a les Illes Balears, els docents encara se senten insegurs a l'aula, per la qual cosa les activitats podrien orientar-se a metodologies per a l'ús de recursos digitals i no sols a les habilitats per manejar les eines informàtiques.

Aprendre a aprendre

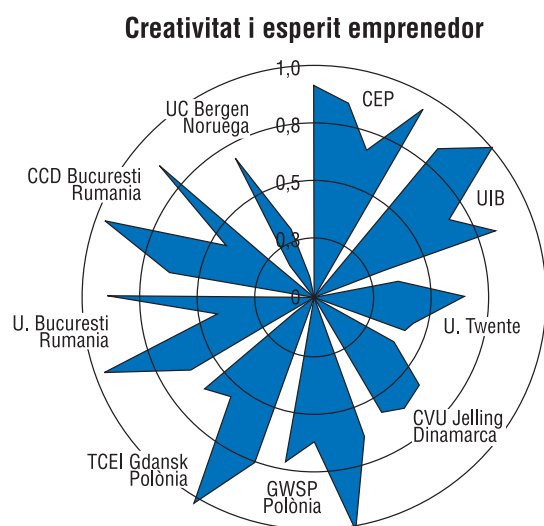


La **competència d'aprendre a aprendre** presenta una necessitat formativa de nivell intermedi en tots els països analitzats. Així i tot, és curiós com a Dinamarca aquesta és una de les més destacades. Al nivell particular de les Illes Balears es pot dir que, en aquesta competència, igual que en la digital, es mostren més capacitats els joves. El professorat de més edat es manifesta com a més necessitat, fet que sorprèn, ja que la hipòtesi inicial feia pensar que l'experiència contribuïa a una habilitat més gran per a l'autoaprenentatge.

Competència social i cívica



La **competència social i cívica** és la que presenta, en general, una menor necessitat formativa i segueix un patró bastant semblant en tots els països. La dimensió informativa és el vèrtex predominant, el qual es refereix a saber trobar i utilitzar documentació relacionada amb temes socioeducatius.

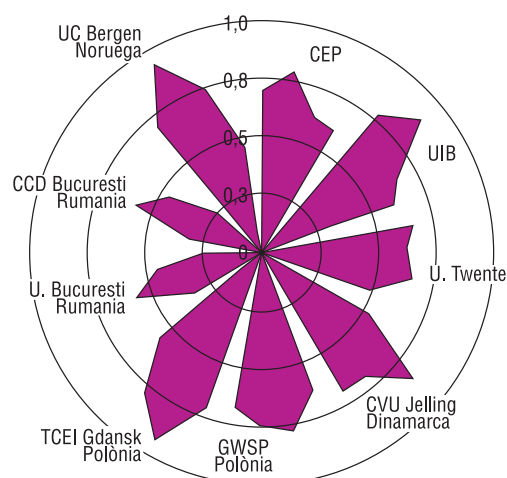


Particularment a les Illes Balears el professorat se sent suficientment competent per treballar en l'entorn canviant i multicultural d'avui en dia.

La **competència del sentit d'iniciativa, esperit emprendedor i creativitat** presenta una necessitat de formació considerable comparada amb totes les altres. És la segona més rellevant en general, després de la de llengües estrangeres.

En el patró de la majoria de països despenen les necessitats en les dimensions informatives i pedagògica-didàctica. En canvi, en les dimensions reflexiva i interpersonal no són considerades tan rellevants. Concretament a les Illes Balears no apareixen diferències significatives en les variables estudiades (nivell educatiu, edat, anys d'experiència, etc.). Els professionals d'educació infantil i educació primària són els que se senten més creatius. El col·lectiu d'educació infantil és el que més valora la importància de treballar la iniciativa personal.

Consciència i expressió cultural



La **competència de consciència i expressió cultural** té un perfil molt similar a la competència d'aprendre a aprendre: apareix una necessitat formativa intermèdia en la majoria de països. Pel que fa a les Illes Balears, els docents se senten molt preparats per donar resposta a diverses situacions culturals i, curiosament, aquesta percepció no decreix amb l'edat. Els aspectes d'adquisició d'informació i de reflexió en aquesta competència presenten una menor necessitat de formació.

3. CONCLUSIONS

Per afrontar les necessitats detectades en cada país es va planificar un curs pilot per abordar les competències amb índexs més grans de necessitat formativa, tot atenent la seva viabilitat i repercussió en la millora professional. El punt de partida de totes les institucions participants era realitzar un curs idèntic i comú, però les diferències aportades per la investigació ens feren decantar perquè cada país dissenyàs la seva formació a partir dels seus propis resultats. Això es materialitza en cursos de 40 hores en què s'incideix en les necessitats formatives detectades per a cada col·lectiu. Aquests cursos han estat la base per millorar coneixements i actituds sobre competències docents i la seva dimensió europea.

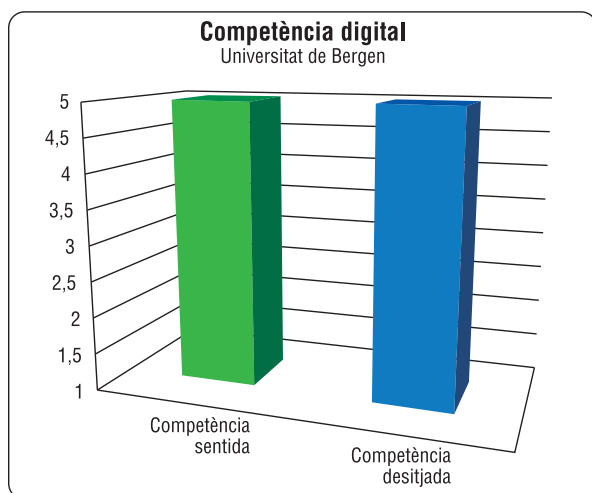
En el cas de les Illes Balears es va incloure un primer curs pilot al programa de formació del curs 2009-2010. Pel que fa a la competència en llengües estrangeres, s'havia detectat la necessitat formativa més gran, però no es va tractar com a actualització de continguts, sinó com a presentació de bones pràctiques

realitzades en diferents centres educatius. El fet de només tractar-la puntualment es justifica perquè és una competència de tal magnitud que hauria d'estar inclosa i reforçada en els actuals i futurs plans institucionals de formació.

A partir de l'avaluació dels diferents cursos pilot realitzats en cada una de les institucions es va planificar un segon curs pilot comú per desenvolupar durant el curs 2010-2011. Aquest es va dur a terme simultàniament en tots els països, a fi d'incloure activitats comunes per potenciar la interacció entre els participants dels diferents països.

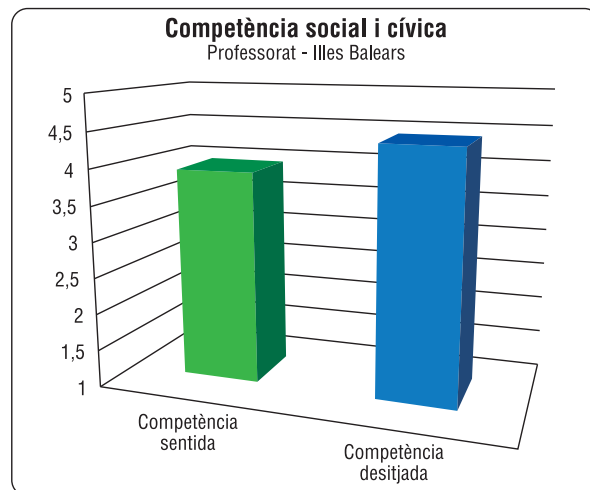
Tenint en compte les avaluacions d'aquests cursos pilot realitzats i els resultats de la detecció de necessitats formatives, es dissenyaran futurs cursos Comenius i altres activitats formatives. L'experiència de la investigació, l'organització dels cursos i la seva avaluació ens condueix, a manera de conclusió, a l'establiment d'unes consideracions essencials a l'hora d'elaborar programes formatius per atendre les necessitats de millora detectades. Aquestes consideracions fan referència a la planificació i a la selecció de modalitats formatives atenent els nivells de necessitat formativa calculats sobre la base de les percepcions sobre les competències sentides i les desitjades. Les conclusions s'expressen a partir dels gràfics següents.

D'una banda, es poden donar tres casos en què el nivell de competència desitjada és alt:

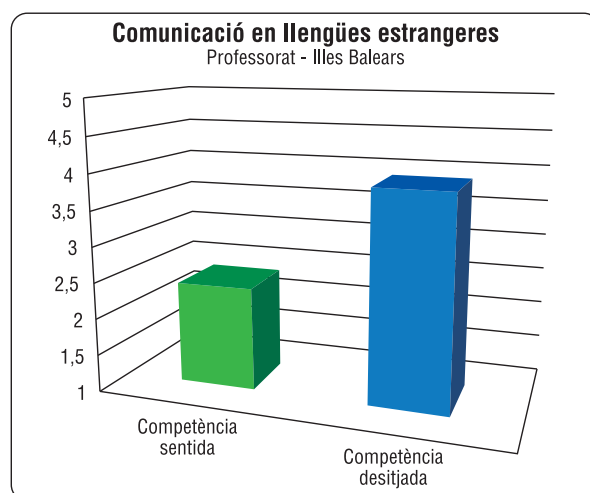


Gràfic 1. Presentaven un alt nivell de competència desitjada i també un alt nivell de competència sentida com a pròpia, per la qual cosa la necessitat formativa és tan baixa (0,075) que es considera gairebé inexis-

tent. Aquest cas representaria una situació ideal en què els docents no necessiten formació específica. Probablement es pot donar de forma temporal. És el cas de la Universitat de Bergen (Noruega) en competència digital.



Gràfic 2. Es detecta un nivell mitjà de competència sentida com a pròpia i un alt nivell de competència desitjada: el resultat és una necessitat formativa de nivell mitjà (0,455). En aquest cas la formació és necessària, però sembla que es pot cobrir suficientment amb una formació a curt o mitjà termini (com ara les modalitats de curs i de seminari). Aquesta situació es presenta al CEP de Manacor en la competència social i cívica.



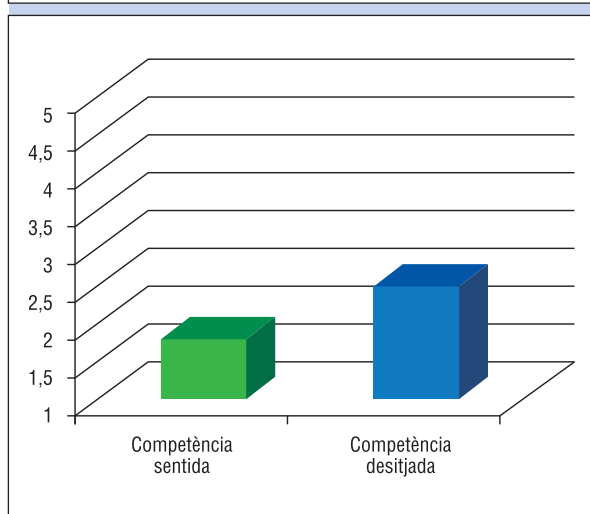
Gràfic 3. Es tracta del cas de la competència de comunicació en llengües estrangeres al CEP de Manacor. Es detecta un nivell baix de competència sentida com a pròpia i un nivell alt de competència desitjada:

en resulta una necessitat formativa molt alta (1,4675). En aquests casos no seria suficient una formació en la modalitat de curs o seminari, ja que la quantitat d'hores (entre 10 i 60) no seria suficient per pal·liar la gran mancança. Es necessitaria una formació a llarg termini emmarcada en un pla de formació que superés la durada d'un curs escolar.

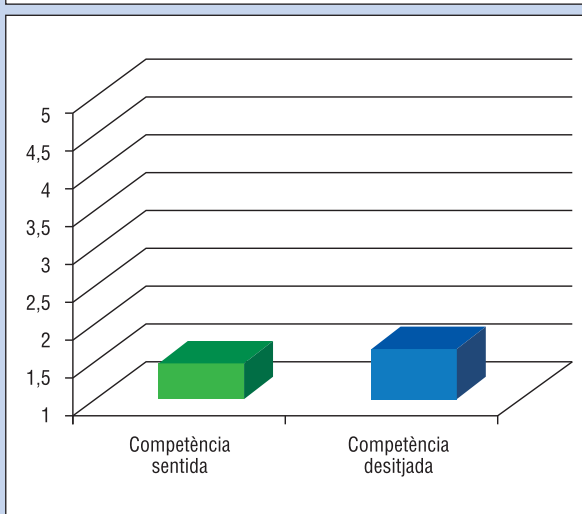
als centres de formació permanent, ja que primerament s'ha de tractar la conscienciació per passar a la motivació entre el professorat i, finalment, dur a la pràctica una bona planificació de la formació a llarg termini.

Nota: Aquest article s'ha escrit sobre la base del tre-

Nivell baix de competència sentida com a pròpia i nivell de competència desitjada mitjà-baix. El nivell de formació és baix però no s'associa a una motivació cap a la millora.



Nivell baix de competència sentida com a pròpia amb un nivell baix de competència desitjada. Quasi no hi ha necessitat de formació, però tampoc no hi ha sentiment de necessitat per formar-se.



I d'una altra banda, es poden donar dos casos en què el nivell de competència desitjada és baix:

En aquests casos es presenta una tasca delicada per

ball realitzat en el projecte multilateral Comenius COPE (Competences of Professional Educators in Europe) número 141800-2008-LLP-ES-COMENIUS-CMP, finançat per la Comissió Europea.

4. BIBLIOGRAFIA

Association for the Professional Quality of Teachers, SBL (The Netherlands): Good quality teachers for good quality education.

Ferrer, O. et al. (2010, en procés). *Competences of professional educators in Europe*. Manacor: Centre de Professorat de Manacor. Disponible a: www.copeproject.com

Per citar aquest article:

Gayà Martínez, M. I.; Guardiola Ribot, M. A.; & Rosselló Rigo, J. (2011). Competències del professorat a Europa (3). *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 2. 232-241. Obtingut de: <http://www.innovib.cat/numero-2/pdfs/art24.pdf>